ВИТАЛИЙ БИАНКИ

ТАВ ЭВЧИКЛЕРИ

КЪРЫМ АССР
ДЕВЛЕТ НЕШРИЯТЫ
1939

ВИТАЛИЙ БИАНКИ

ОРМАН ЭВЧИКЛЕРИ

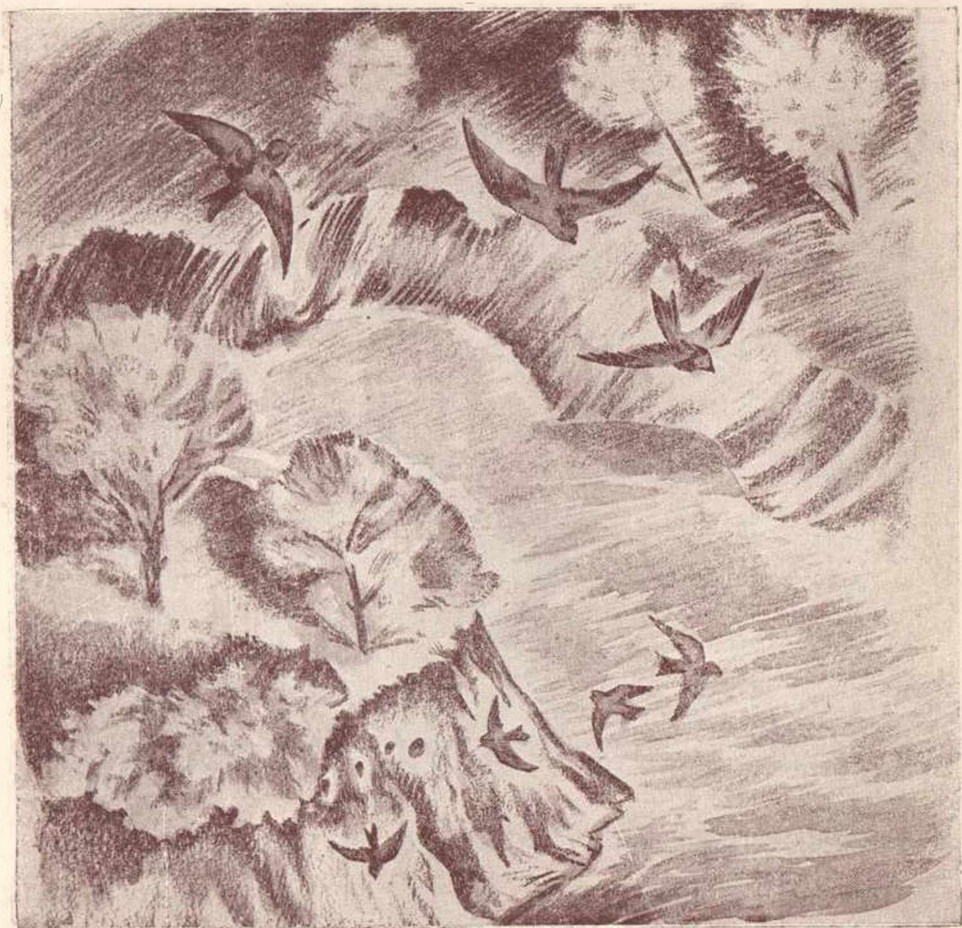
КЪРЫМ АССР ДЕВЛЕТ НЕШРИЯТЫ
1939

ВИТАЛИЙ БИАНКИ

ЛЕСНЫЕ ДОМИШКИ

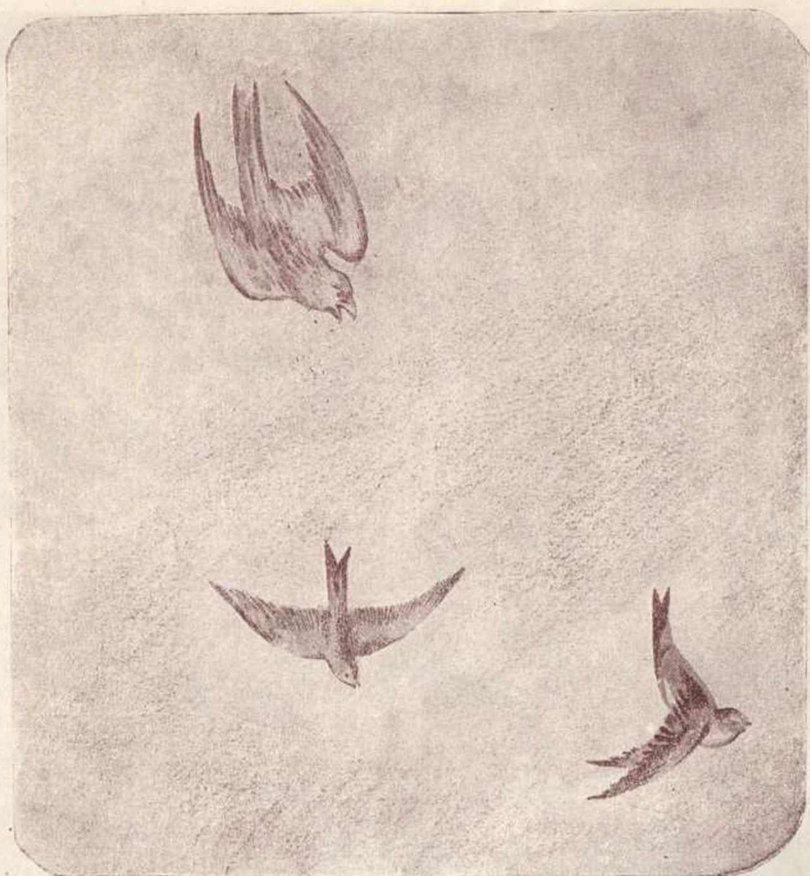

Переводчик *М. Куртсеитов.*
Редактор перевода *Ю. Болат.*
Техредактор *А. Бондаренко.*
Ответ. корректор *Лятыф-Заде Амит.*
Художник *А. Варфоломеев.*

Озен устюнде юксекте, сарп джар устюнден яш къарылгъачлар учуша эдилер. Зув-чув олып бири-бирини къувалай, сакъланджумакъ оюны ойнай эдилер.

Оларнынъ сюрюсинде бир кучючик къарылгъач бар эди—ойле бир де атик эди, ич бир тюрлю онынъ артына етмекнинъ чареси

ёкъ,— эр кестен къачып къуртула. Козь джумгъан сою онынъ артындан къува, о исе о якъкъа бу якъкъа, ашагъы, юкъары, бир тарафкъа джантарыла ве бирден ойле учып кете,—тек къанатлары бульдюр-салдыр корюле.

Бирден-бирге къайдандыр окъланып бостугъан-шаин къуш келе. Кескин майышып тургъан къанатлары ойле де бир сызгъыралар.

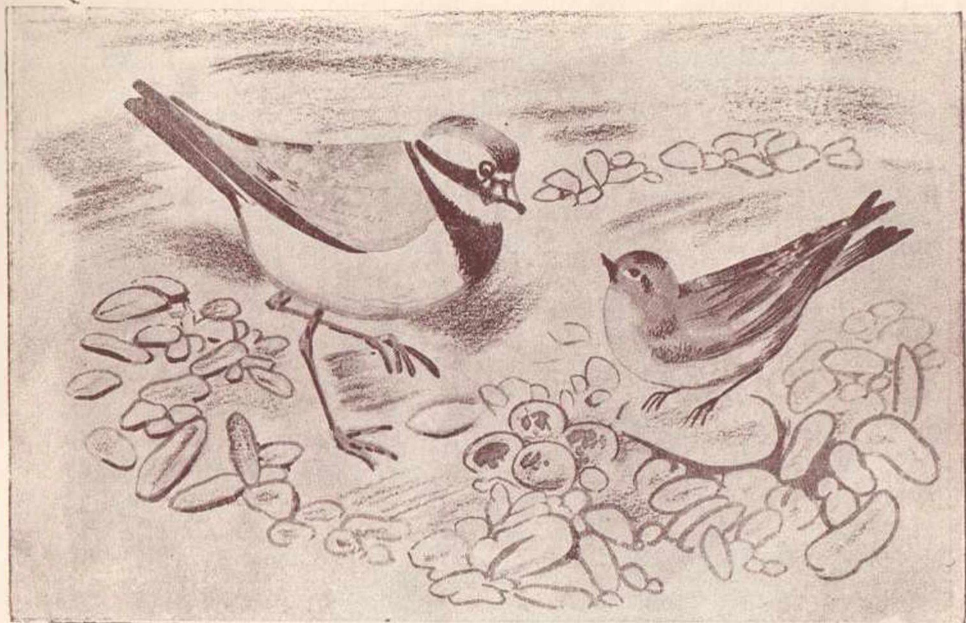

Къарылгъачлар къоркъушып къарыштылар: эписи джайраштылар, кими анда, кими мында,— бутюн сюрю аман учып даркъады.

Атик къарылгъаччыкъ исе артына бакъмай озен артына, дагъ устюнден ве голь устюнден кечип ондан къача!

Бостугъан-шаин къуш пек яман къоркъунчлы оюнджы эди.

Къарылгъаччыкъ уча-уча, артыкъ такъаттан тюшти.

Артына бакъты—артта кимсе ёкъ. Тёгерек четине бакъты—бу ер ич таныш дегиль эди. Ашагъы бакъты—ашагъыда озен акъа. Лякин таныш дегиль де насылдыр бир ят озен.

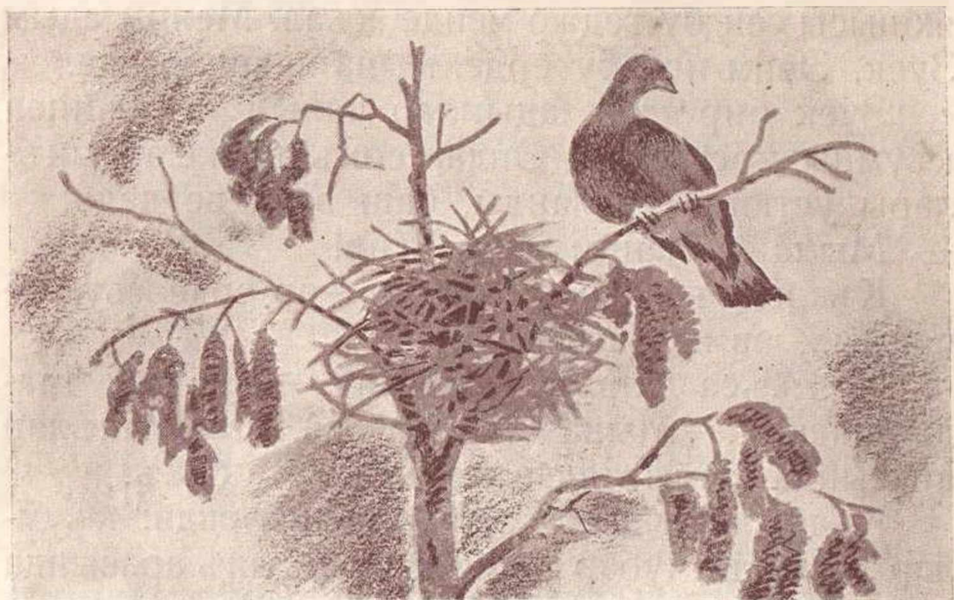
Къарылгъаччыкъ урькюнди.

О, эвге кеткен ёлны хатырлап оламай эди: насыл олсун да къоркъудан эссиз бир алда къачып тургъанда ёлны хатырласын?

Ама артыкъ акъшам эди—тезден гедже. Не япмалы?

Уфакъ къарылгъачкъа къоркъунчлы олды.

О ашагъы догъру учты, ялыгъа къонды ве аджджы-аджджы агълады.

Шу арада янашасында, къум устюнде чапып джурьген къара галстуклы кучюк сары къушчыкъны корьди.

Къарылгъаччыкъ севинди ве сары къушчыкътан сорады:

— Айтынъыз, джаным, мен эвимизге насыл этип къайтарым?

Сары къушчыкъ:

— Я сен кимнинъкисинъ?—деп сорай. Къарылгъаччыкъ:

— Бильмейим,—деп джевап бере.

Сары къушчыкъ:

— Эвинъни тапмакъ санъа зор олур!—дей.— Тезден кунь батар, къаранлыкъ олур. Энъ

яхшысы сен бу гедже менде къал. Меним адым Зуек. Эвим исе бу ерде, мына янашамызда.

Зуек бир къач адымлар чапып чёкючинен къумны косьтерди. Ондан сонъ индже аячыкълары устюнде салланды, баш эгди ве деди:

— Мына о, меним эвим. Кир!

Къарылгъаччыкъ бакъты:—эр ерде къум ве чакъыл, эв исе асыл ёкъ.

— Ёкъса корьмейсинъми?—деп Зуек таадживпленди.—Мына бу якъкъа, ташчыкълар арасында йымырталар яткъан ерге бакъ.

Къарылгъаччыкъ зар-зорнен корьди: къумлар устюнде чубар ташчыкъларнынъ арасында дёрт йымырта ян-янаша ята эди. Зуек:

— Сонъ насыл я?—деп сорай.—Ёкъса меним эвими бегенмейсинъми?

Къарылгъаччыкъ не айтаджагъыны бильмей: эви ёкътыр десе шорбаджысынынъ джаны агъыраджакъ. Мына о онъа шай деди:

— Мен такъыр къум устюнде, тёшексиз, ёргъансыз, темиз авада юкъламагъа алышмадым...

Зуек:

— Алышмагъанынъ чокъ языкъ,—дей.— Шай олгъанда шу къаршыдаки чамлыкъ ормангъа учып бар. Анда Витютень адлы гогерджинни сораштыр. Онынъ эви тёшемелидир. Онда геджелерсинъ!

Къарылгъаччыкъ:

— Ой сагъ ол!—деп къуванды.

Аман чамлыкъ ормангъа догъру учты.

Онда орман гогерджини Витютенни тапты ве къонмакъ ичюн изин истеди.

Витютень:—меним эвими бегенсенъ къон даа,—деди.

Я, Витютеннинъ эви насыл эди? Тек бир тёшемеси бар, о да десенъ чельтек киби тельметешик, чырпычыкълар пытакълар устюне, келиши-гузель ташлангъан. Чырпычыкълар устюнде, беяз гогерджин йымырталары ята. Ашагъыдан бакъкъанда олар корюне: тёшеменинъ тешиклеринден чыкъып-чыкъып туралар.

Къарылгъаччыкъ тааджипленди. О, Витютенге:

— Сизинъ эвинъизде тек бир тёшеме бар, диварлары биле ёкъ. Бойле эвде насыл юкъланаджакъ?—дей.

Витютень:

— Ойле исе не япайыкъ,—дей.—Эгер санъа диварлы эв керек олса, бар сары-асма къушны къыдыр тап. Онынъ эвини сен бегенирсинъ.

Витютень къарылгъаччыкъкъа сары-асма къушнынъ эвини насыл тападжагъыны анълатты. Онынъ эви, орманчыкъта энъ дюльбер акъкъайын агъачынынъ устюндедир,—деди.

Къарылгъаччыкъ орманчыкъкъа учты. Ор-

манчыкъта исе акъкъайын агъачлары бири-бириндени дюльбер эди. Сары-асма къушнынъ эвини къыдыра-къыдыра не исе де тапты: акъкъайын агъачынынъ пытагъында уфачыкъ, енгиль эвчик асылы тура эди. Эвчик—пек джинакълы ве кок кягъытнынъ индже япракъларындан ясалгъан гульге бенъзей эди.

„Бакъса, сары-асма къушнынъ насыл кучючик эвчиги бар! Онынъ ичине мен биле сыгъмайджагъым" деп къарылгъаччыкъ тюшюнди.

Къарылгъаччыкъ къапыны къакъайым деп тургъанда—кок эвчиктен кийик балкъуртлар учып чыкъты.

Чырмап алды, бызылдадылар—шимди чакъарлар!

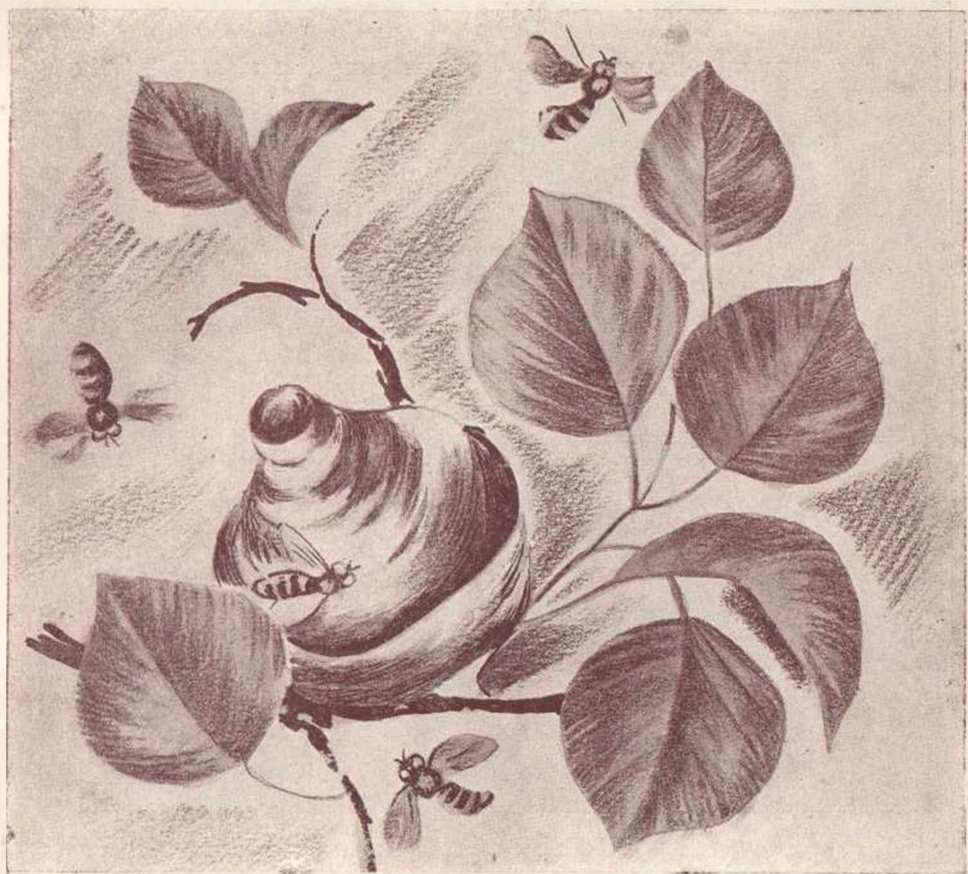
Къарылгъаччыкъ къоркъты ве аман, о ерден учып къачты.

Къарылгъаччыкъ ешиль япракълар арасындан учып къача. Мына недир онынъ козьлери огюнде къара ве алтын тюслю олып ялтырады.

Якъын учып кельгенде пытакъ устюнде къара къанатлы, алтын тюсте бир къушчыкъ отургъаныны корьди.

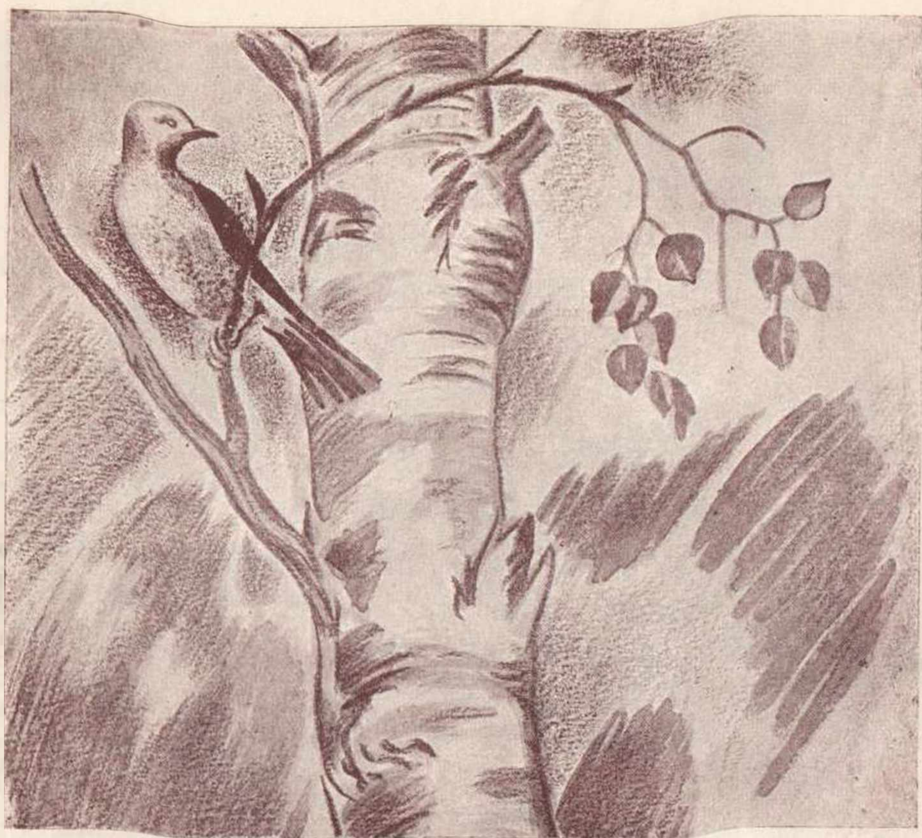
— Къайда ашыкъасынъ уфачыкъ?—деп алтын тюс къуш къарылгъаччыкъкъа багъырды. Къарылгъаччыкъ:

— Сары-асма къушнынъ эвини къыдырам,—деди.

Алтын тюслю къушчыкъ—сары-асма къуш меним. Меним эвим исе, мына бу ерде, бу дюльбер акъкъайын агъачы устюндедир,—деди.

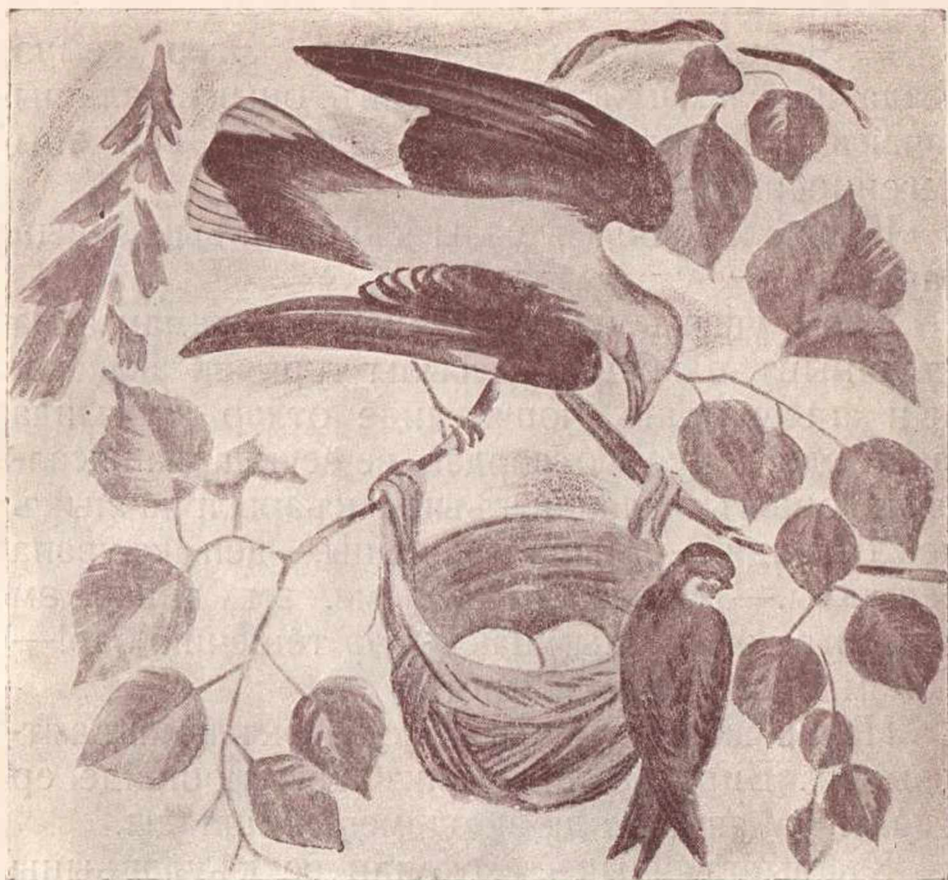
Къарылгъаччыкъ токъталды ве сары-асма къушнынъ косьтерген тарафына бакъты. Бакъкъанынен о ич бир шей эслеп оламады: ялынъыз ешиль япракълар ве акъкъайын агъачларынынъ беяз пытакълары корюле эди.

Ама тикилип бакъкъан сонъ, — шашты биле.

Ерден юксекте пытакъ устюнде, орьме енгиль бир сепетчик асылы тура.

Къарылгъаччыкъ бунынъ керчектен де эвчик олгъаныны корип къалды. Бу эвчик чеберликнен йымшакъ от ве сакъларнен, сач ве юньлернен ве акъкъайын агъачынынъ индже къабыкъларынен орюльген эди.

Къарылгъаччыкъ сары-асма къушкъа:

— Ёкъ, бундай къалтырап тургъан бина-чыкъта ич бир тюрлю къаламам! — дей. — О турмай саллана, меним козьлерим алтында да эр шей айланып тура... Ёкъса ель савурып ерге де ура билир. Ве эм сизинъ эвнинъ тё-песи де ёкъ.

Алтын тюслю сары-асма къуш элем этип:

— Чалы къушчыгъына бар. Эгер темиз авада юкъламагъа къоркъсанъ, онынъ чалашы сачакъ тюбюндедир, мен беллесем сен оны бегенирсинъ,—деди.

Къарылгъаччыкъ чалы къушчыгъына учып барды.

Сары уфакъ чалы къушчыгъы тамам асма къушнынъ ельбешиги асылы тургъан акъкъайын агъачынынъ тюпчигинде отлар арасында яшай эди. Къуру отлардан ве ёсунлардан ясалгъан, онынъ чалашчыгъыны къарылгъаччыкъ пек бегенди.— „Мына бу яхшы,—деп къувана башлады.—Мында эм тёшеме, эм дивар, эм тёпеси ве эм де йымшакъ пуф тёшечик бар!— Тамам бизим эвдеки киби!“

Назик чалы къушчыгъы оны юкъламагъа яткъызды. Бирден-бирге аякълары тюбюнде ер къалтырамагъа ве дюбюрдемеге башлады.

Къарылгъаччыкъ сескенди ве къулагъыны къойып динъледи, чалы къушчыгъы исе, онъа шай деди:

— Бу, пиченликке чапышкъан атлардыр.

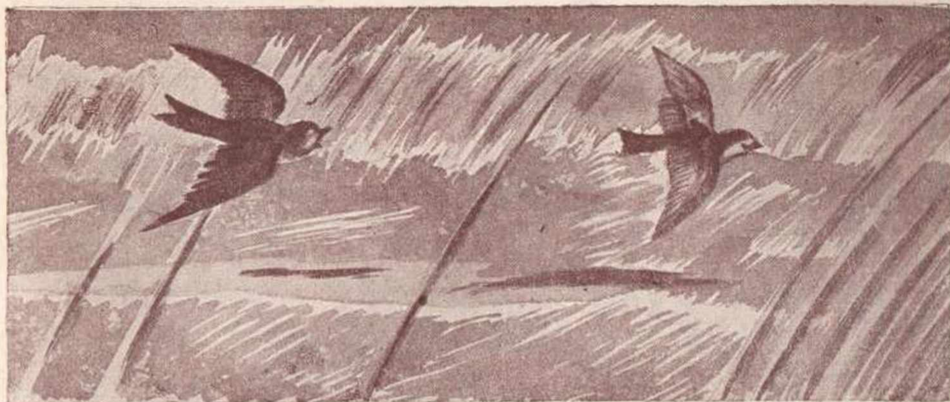
Къарылгъаччыкъ исе:

— Я ат туягъынен басса, эвнинъ тёпеси котерирми?—деп сорай.

Чалы къушчыгъы къайгъынен тек башчыгъыны саллады, къарылгъаччыкънынъ суалине исе бир тюрлю джевап бермеди.

— Вай, мында не къадар къоркъунчлы!— деп, къарылгъаччыкъ аман чалаштан фырылдап учты.—Мында мен бутюн гедже козь юммам; бутюн вакъыт мени таптап эзерлер деп тюшюнирим. Бизим эвде хавфсыз: онда сени бир кимсе таптамаз ве ерге де ташламаз.

Чалы къушчыгъы:

— Анълашылгъанына·коре, сенинъ эвинъ де мангъыт къушнынъ эви киби олмалыдыр,—деди. Онынъ эви терек устюнде дегиль—оны ель савурмай, онынъ эви ерде де дегиль—оны бир кимсе басып эзмез. Истейсинъми, мен сени онда озгъарайым?

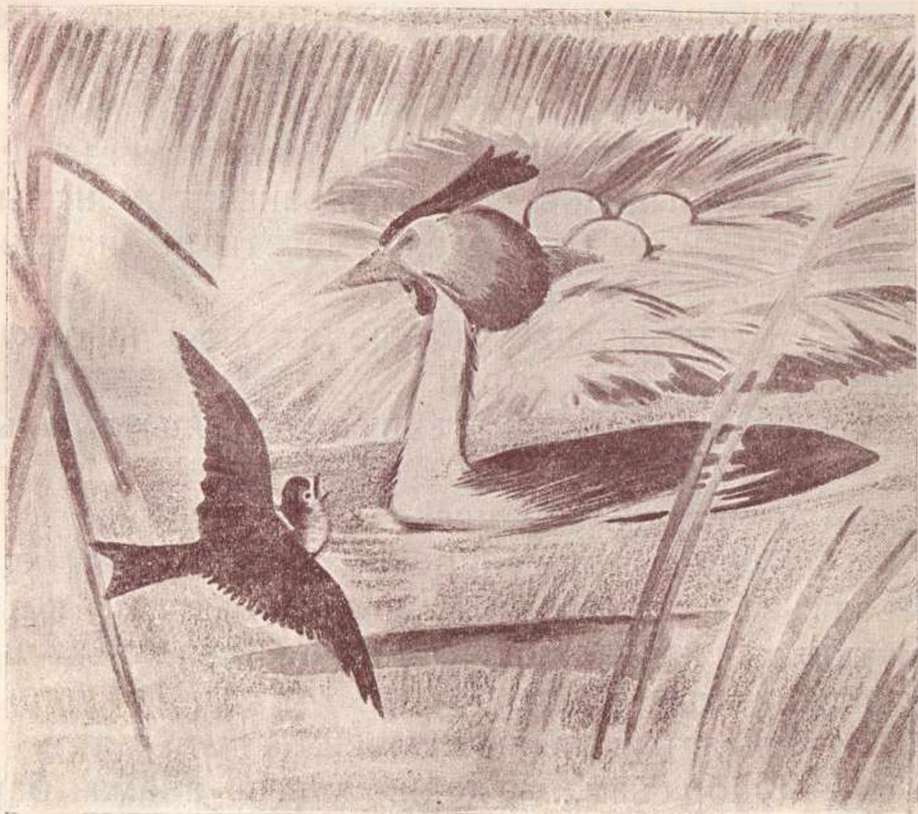
Къарылгъаччыкъ:

— Истейим,—дей.

Олар мангъыт къушкъа догъру учтылар.

Гольге учып кельдилер: сув ортасында къамышлыкъ адачыкъта балабан башлы бир къушнынъ отургъаныны корьдилер. Онынъ башында къатайып тургъан къанатлары—бойнуз киби тура.

Бу ерде чалы къушчыгъы къарылгъаччыкънен савлыкълашты ве бу бойнузлы къуштан ятмагъа изин истемесини эмир этти.

Къарылгъаччыкъ учып адачыкъкъа барып къонды. Отурды ве шашып къалды: мегерим адачыкъ ялдап джуре экен де. Гольде бир оба къурып къалгъан къамыш ялдап джуре. Обанынъ ортасында бир чукъурчыкъ, чукъурчыкънынъ тюбю йымшакъ батакълыкъ отларынен тёшельген. Отлар устюнде мангъыт къушнынъ йымырталары ята, олар енгиль ве къуру къамышчыкъларнен орьтюльген эди.

Бойнузлы мангъыт къушнынъ озю исе, адачыкънынъ четинде отургъан, гемичигинен голь бою кезе эди.

Къарылгъаччыкъ насыл этип ятмагъа ер къыдыргъаныны ве тапамагъаныны мангъыт къушкъа айтты, ве геджелемеге изин истеди.

Мангъыт къуш исе:

— Я далгъалар устюнде ятмагъа къоркъмайсынъмы,—деп сорай.

— Я сизнинъ эвинъиз акъшамлыкъ ялыгъа янашмайджакъмы?

Мангъыт къушу исе!

— Меним эвим пароход дегиль, оны ель къаякъкъа къувса, о тарафкъа ялдап кете. Бутюн гедже далгъалар устюнде салланып чыкъаджакъмыз,—дей.

Къарылгъач пышылдынен:

— Къоркъам...—деди. Эвге—анама бармагъа истейим.

Мангъыт къушу ачувланды:

— Озю де десенъ бакъса неде бурчалай! Сенинъ хатиринъни аслы тапамазсынъ. Айда уч кет де, озюнъе бегенген эвинъи тап!

Мангъыт къуш къарылгъачны къувып джиберди, о исе учып кетти.

Къарылгъаччыкъ уча эм де агълай.

Гедже якъынлаша: кунь къавушты, къаранлыкъланып башлады.

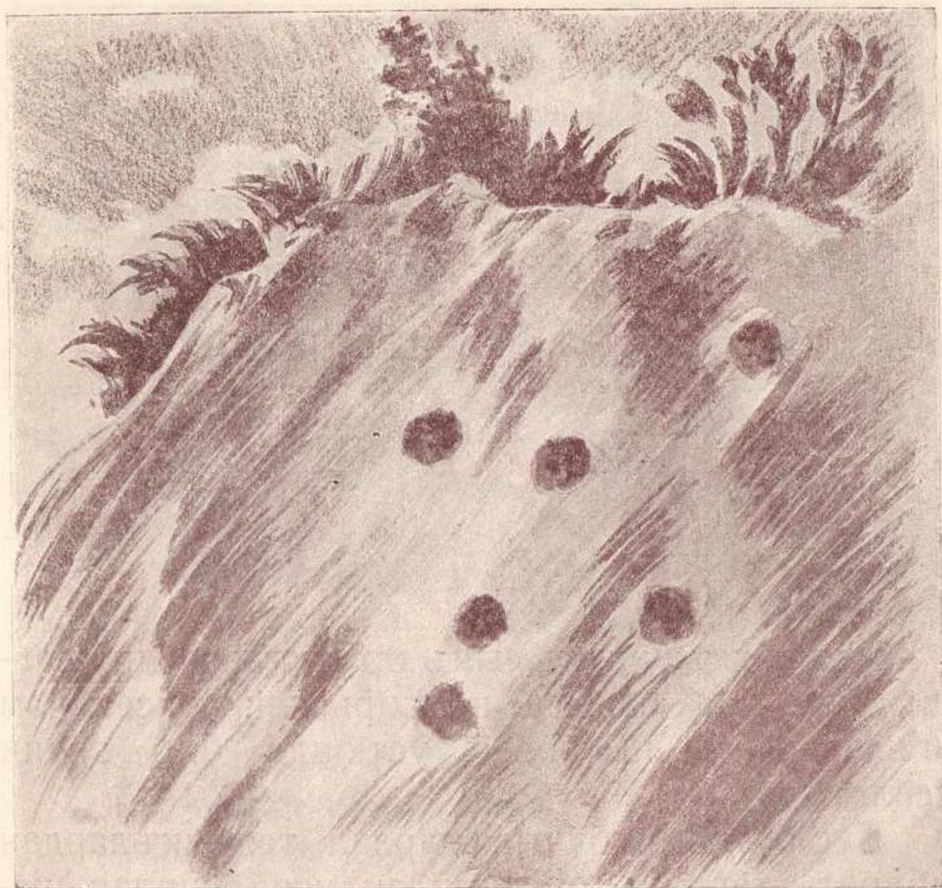
Къарылгъаччыкъ сыкъ ормангъа учып кельди, бир даа бакъса не корьсюн: юксек чам агъачынынъ пытагъы устюнде бир эвчик ясалгъан.

Бус-бутюн чубучыкълардан, таячыкълардан ибарет—тёгерек, ортасындан исе ёсунлар чыкъып тура—йымшакъ ве эм сыджакъ.

„Ама да яхшы эв, эм къави ве эм де тёпеси де бар"—деп тюшюне.

Уфакъ къарылгъаччыкъ балабан эвге учып кельди: чёкючинен диварны къакъты ве аджыныкълы бир сеснен:

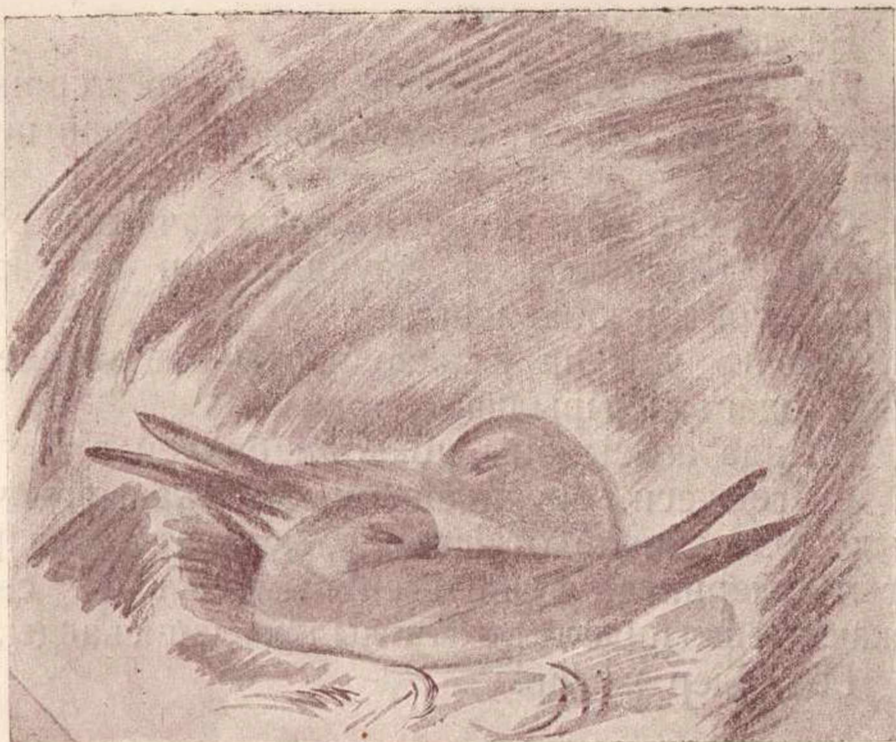
— Джаным шорбаджы, мени къонмагъа алынъыз.

Эвден исе, бирден-бир сары тишли, мыйыкъ-лары тырбайып тургъан джанавар бети узанды.

Бу къоркъунчлы джанавар бирден ырыл-дап:

— Не вакъыттан берли бу къушчыкълар геджелери, къонмакъ ичюн сансарларнынъ къа-пысыны къакъалар, — дей.

Къарылгъаччыкъ буз-бузлады--юреги таш киби къатып къалды. Четке иркильди, орман устюнден окъланды ве бир якъкъа бакъмай тезликнен сыптырылды!

Уча-уча такъаттан тюшти, артына айланып бакъты—артта кимсе ёкъ. Тёгерегине бакъты—таныш ер. Ашагъы бакъты, ашагъыда озен акъа, озюнинъ тувгъан озени!

Окъланып озенге тюшти, ондан исе—юкъарыгъа, та сарп ялынынъ джарларына къадар чыкъты.

Ве джоюлды.

Джарда исе—тешиклер, тешиклер, тешиклер. Булар эписи къарылгъаччыкъларнынъ ювалары.

Оларнынъ бирисине къарылгъаччыкъ сокъулды. Сокъулды ве узундан-узун ве тарчыкъ коридор бою чапты.

Онынъ уджуна къадар чапты—ве тёгерек кенъ одагъа фырылдап кирди.

Мында анасы оны чокътан беклей эди.

О геджеси, ёрулгъан кучюк къарылгъаччыкъ озь эвинде отчыкълар, къанатчыкълар, ат тюклеринден тёшельген йымшакъ ве сыджакъ тёшегинде татлы-татлы юкълап къалды...

Геджелер хайыр!

Сдано в производство 4/III-39 г. Подписано к печати 5/VI-39 г. Бумажных листов $^{11}/_{16}$. Печатн. лист. $^{13}/_{6}$. Учет. авт. лист 1,2 В печатном листе 30 тыс. знаков. Крымгиз № 259. Уполн. Главлита Крым. АССР № А-1913. Тираж 5000 экз. Заказ № 1013.

Гостиполиграфия, Симферополь, ул. Кирова, 23.

Фияты 60 к.

Госиздат Крымской АССР. Симферополь, ул. Горького, 5